

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 12.12.1983, sp. zn. Sc 3/83, ECLI:CZ:NS:1983:SC.3.1983.1

Číslo: 1/1984

Právní věta: Ochrannou výchovou v občanskoprávním řízení (ve smyslu ustanovení § 86, věta za středníkem, trestního zákona /1/ může soud uložit také tehdy, jestliže je to nutné k zajištění řádné výchovy osoby, jež spáchala před dosažením patnácti let čin, který by jinak byl trestným činem, i když tato osoba v době rozhodování soudu již dovršila patnáctý rok svého věku (do dovršení osmnáctého roku věku, srov. § 85 odst. 3 trestního zákona).

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 12.12.1983

Spisová značka: Sc 3/83

Číslo rozhodnutí: 1

Číslo sešitu: 2-3

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Řízení trestní, Výchova ochranná, Výchova ústavní

Předpisy: 140/1961 Sb. § 85 odst. 3
§ 86 94/1963 Sb. § 45 odst. 3

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky v rozsudku z 23. 12. 1981 sp. zn. 1 Cz 162/81 (vydaném v právní věci vedené u okresního soudu ve Spišské Nové Vsi pod sp. zn. Nc. 535/79) zaujal právní názor, podle něhož ustanovení § 86 trestního zákona nelze vykládat jinak, než že ochrannou výchovu za čin spáchaný osobou, která byla mladší patnácti let, je možné uložit v občanském soudním řízení, i když tato osoba již dovršila patnáctý rok svého věku, samozřejmě pokud výkon ochranné výchovy připouští ustanovení trestního zákona.

Nejvyšší soud České socialistické republiky v rozsudku z 26. 3. 1982 sp. zn. 5 Cz 19/82 (vydaném v právní věci vedené u okresního soudu v Náchodě pod sp. zn. P 65/78), jímž zrušil pravomocný rozsudek tohoto soudu, kterým byla uložena u nezletilé B. M. ochranná výchova, dospěl k právnímu závěru, podle něhož ustanovení § 86, věta za středníkem, trestního zákona předpokládá uložení ochranné výchovy u osoby mladší patnácti let, přičemž se musí tato osoba dopustit činnosti, která by jinak byla trestným činem; v této věci však nezletilá B. M. dovršila již 1. 4. 1981 patnáct let věku, přičemž řízení o uložení její ochranné výchovy bylo zahájeno 8. 10. 1981 a ve věci bylo rozhodnuto 29. 10. 1981.

Podle ustanovení § 27a zákona č. 36/1964 Sb. o organizaci soudů a o volbách soudců (úplné znění

zákona se změnami a doplňky bylo vyhlášeno pod č. 19/1970 Sb.) předseda Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky přikázal k zaujetí stanoviska otázku sjednocení výkladu ustanovení § 86, věta za středníkem, trestního zákona, a to zda soud může uložit v občanském soudním řízení ochrannou výchovu také osobě, jež spáchala před dosažením věku patnácti let čin, který by jinak byl trestným činem, avšak v době rozhodování soudu o ochranné výchově tato osoba již dovršila věk patnácti let. Při sledování rozhodnutí nejvyšších soudů republik (§ 27 odst. 1 zákona o organizaci soudů a o volbách soudců) byla totiž Nejvyšším soudem Československé socialistické republiky zjištěna v uvedené otázce rozdílnost výkladu v rozhodnutích senátů Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky a Nejvyššího soudu České socialistické republiky.

Vedle citovaných rozhodnutí nejvyšších soudů republik byla podkladem pro zaujetí stanoviska k zajištění jednotného výkladu ustanovení § 86, věta za středníkem, trestního zákona senátem Nejvyššího soudu ČSSR také vyjádření generálního prokurátora ČSSR, předsedy Nejvyššího soudu ČSR a předsedy Nejvyššího soudu SSR, vyžádaná k této otázce předsedou Nejvyššího soudu ČSSR podle ustanovení § 27a odst. 2 zákona o organizaci soudů a o volbách soudců.

Generální prokurátor ČSSR ve svém vyjádření uvedl, že institut ochranné výchovy je jedním z prostředků, jehož se užívá k dosažení účelu sledovaného trestním zákonem. Při rozhodování o uložení ochranné výchovy se proto klade důraz především na odstranění nebezpečí, které hrozí ze strany pachatele trestných činů, a jde-li o její uložení podle ustanovení § 86, věta za středníkem, trestního zákona také na odstranění podmínek uvedených v ustanovení § 84 odst. 1 písm. a) až c) trestního zákona, jejichž existence je předpokladem uložení ochranné výchovy. Přitom nelze pustit ze zřetele, že ustanovení § 86 trestního zákona umožňuje postihnout uložení ochranné výchovy jen osoby, které v době spáchání činu nebyly trestně odpovědné, protože nedovršily patnáctý rok svého věku. Ve vyjádření bylo dále poukázáno na ustanovení § 85 odst. 3 trestního zákona a byl zaujat názor, že pojem „osoba mladší než patnáct let“, užitý v ustanovení § 86, ve větě za středníkem, trestního zákona, se vztahuje na dobu spáchání trestného činu. Je proto správný názor, že ochrannou výchovu podle § 86, věta za středníkem, trestního zákona, je možné za čin spáchaný osobou, která byla mladší patnácti let, uložit v občanskoprávním řízení, i když tato osoba věk patnácti let překročila, samozřejmě pokud jsou splněny i další podmínky uvedené v ustanovení § 86 trestního zákona.

Předseda Nejvyššího soudu ČSR poukázal na to, že výklad, z něhož vycházel i senát Nejvyššího soudu ČSR ve svém rozhodnutí sp. zn. 5 Cs 19/82 nedopadá na mezní případy, kdy čin jinak trestný spáchá nezletilec v takové době před dosažením věku patnácti let, že je vyloučeno, aby byly provedeny potřebné úkony a aby proběhlo řízení, v němž by byla nařízena ochranná výchova do dosažení patnácti let věku nezletilce. Tím by se takoví nezletilci vymykali možnosti uložení tohoto opatření. Ochranná výchova, ukládaná jako institut trestního práva, sleduje shodný cíl jako uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině. Ochranná výchova se vykonává ve zvláštních výchovných zařízeních; ústavní výchova se v nich však vykonává jen tehdy, jde-li o obtížně vychovatelnou mládež. To by mohlo nasvědčovat tomu, že je třeba, aby soudy v těchto mezních případech měly možnost ovlivnit další výchovný proces nezletilce použitím tohoto přísnějšího výchovného opatření a nikoli jen uložení ústavní výchovy podle § 45 odst. 3 zák. o rod. Přitom nic nebrání tomu, aby tu byla ochranná výchova uložena i v občanském soudním řízení probíhajícím po dosažení věku patnácti let nezletilce za splnění předpokladů uvedených v ustanoveních § 86 a § 84 trestního zákona, dokud ji lze ještě se zřetelem na ustanovení § 85 odst. 3 trestního zákona také vykonat.

Předseda Nejvyššího soudu SSR uvedl ve svém vyjádření, že ustanovení § 86 trestního zákona je třeba vykládat v souvislosti s ustanovením § 11 trestního zákona upravujícím trestní odpovědnost. Osobu mladší než patnáct let, jež spáchala čin, který by jinak byl trestným činem, není možné trestně postihnout. Pokud nejde o případ upravený v ustanovení § 86, věta před středníkem, trestního zákona (kdy je uložení ochranné výchovy obligatorní), lze takové osobě uložit ochrannou výchovu

tehdy, když je to potřebné k zajištění její řádné výchovy. Z uvedeného ustanovení nevyplývá, že je nutno toto opatření učinit do dovršení patnáctého roku věku. Věk je podle tohoto ustanovení rozhodující pouze z hlediska trestní odpovědnosti, nikoliv z hlediska času, kdy se ochranná výchova ukládá; jinak by se činy spáchané těsně před dovršením věkové hranice prakticky nedaly postihnout.

Také pod sp. zn. Tpjf 140/83 Nejvyššího soudu ČSSR byl zaujat závěr, že soud může v občanskoprávním řízení uložit ochrannou výchovu podle ustanovení § 86 trestního zákona za čin spáchaný osobou mladší než patnáct let i tehdy, když tato osoba v době rozhodování soudu už překročila věk patnácti let a nedovršila 18 let (§ 85 odst. 3 trestního zákona). Ustanovení § 86 trestního zákona doplňuje ochranu společnosti poskytovanou prostředky trestního práva i na některé zvláště závažné případy protispolečenské činnosti osob mladších než patnáct let, které jinak nelze podle trestního práva postihnout. Aby mohlo plnit tento svůj účel, musí ustanovení § 86 trestního zákona vymezením horní hranice věku pachatele přímo navazovat na zákonné vymezení věkové hranice, kdy se občan stává trestně odpovědným. Jinak by vznikla neodůvodněná mezera v ochraně společnosti tam, kde by již nebylo možné postihnout pachatele podle ustanovení § 86 trestního zákona a ten by již nebyl trestně odpovědný. Z těchto závěrů je nutno vycházet při výkladu ustanovení § 86 trestního zákona a dovodit, že pro podmínku, aby pachatel byl mladší než patnáct let, je jak u obligatorního, tak i u fakultativního ukládání ochranné výchovy rozhodná doba spáchání činu a nikoliv doba rozhodování soudu.

Senát Nejvyššího soudu ČSSR zaujal podle ustanovení § 27 odst. 1 písm. c) zákona o organizaci soudů a o volbách soudců (jehož úplné znění bylo vyhlášeno pod č. 19/1970 Sb.) stanovisko k zajištění jednotného výkladu ustanovení § 86, věta za středníkem, trestního zákona, a to s těmito závěry: Ochrannou výchovu v občanskoprávním řízení (ve smyslu ustanovení § 86, věta za středníkem, trestního zákona) může soud uložit také tehdy, jestliže je to nutné k zajištění řádné výchovy osoby, jež spáchala před dosažením patnácti let čin, který by jinak byl trestným činem, i když tato osoba v době rozhodování soudu již dovršila patnáctý rok svého věku (do dovršení osmnáctého roku věku, srov. § 85 odst. 3 trestního zákona).

Z odůvodnění:

V občanském soudním řízení se ukládá ochranná výchova za podmínek uvedených v ustanovení § 86 trestního zákona. Podle tohoto ustanovení spáchala-li osoba, která dovršila dvanáctý rok svého věku a je mladší patnácti let, některý čin, za který tento zákon ve zvláštní části dovoluje uložení trestu smrti, uloží soud v občanskoprávním řízení její ochrannou výchovu; soud tak může učinit také tehdy, jestliže je to nutné k zajištění řádné výchovy osoby mladší než patnáct let, která spáchala čin, který by jinak byl trestným činem.

Účelem tohoto ustanovení je umožnit postih osob, které v době spáchání činu nebyly trestně odpovědné, protože nedovršily věk patnáct let. Ustanovení § 86 trestního zákona, ve větě před středníkem, přitom váže obligatorní uložení ochranné výchovy jednoznačně na podmínku, aby pachatel dovršil dvanáctý rok svého věku a byl mladší než patnáct let v době spáchání činu, nikoliv v době rozhodování soudu. Znění citovaného zákonného ustanovení tedy nebrání tomu, aby v těchto případech uložil soud za čin spáchaný před dosažením věku patnácti let pachatele i po tom, kdy již pachatel dosáhl v době rozhodování soudu uvedeného věku.

K jinému výkladu nejsou důvody ani v případě fakultativně ukládané ochranné výchovy, upravené ve větě za středníkem ustanovení § 86 trestního zákona. Podmínkou tu je, aby soud v občanském soudním řízení zjistil, že nezletilý, byť byl mladší než dvanáct let, ale ještě nedosáhl věku patnácti let, spáchal čin, který by jinak byl trestným činem. Podle ustanovení § 11 trestního zákona není osoba, která v době spáchání činu nedovršila patnáctý rok svého věku, trestně odpovědná. Pokud nejde o případ upravený ustanovením § 86, věta před středníkem, trestního zákona, může soud takové osobě

uložit ochrannou výchovu, když je to potřebné k zajištění její řádné výchovy. Přitom z tohoto ustanovení nevyplývá, že by toto opatření bylo možné uložit jen do dovršení patnácti let věku pachatele. Věková hranice v něm uvedená a vyjádřená slovy „... osoba mladší než patnáct let“ se totiž vztahuje na další část věty „která spáchala čin, který by jinak byl trestným činem“, tedy na dobu spáchání tohoto činu. Věk je proto podle tohoto ustanovení rozhodující pouze z hlediska trestní odpovědnosti, nikoliv z hlediska doby, kdy se ochranná výchova ukládá.

Uvedený výkladový závěr není odlišný od závěru, k němuž dospěl bývalý Nejvyšší soud ve směrnici z 29. 6. 1962, Pls 2/62 (viz III/1962 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, str. 76), když k otázce nařízení ochranné výchovy soudem v občanskoprávním řízení u nezletilců do 15 roků položil důraz na to, že jde o situaci „pokud nemůže být nezletilec pro nedostatek věku (§ 11 trestního zákona) trestně stíhán“, a tak tomu je vždy, došlo-li ke spáchání trestného činu v době, kdy ten, kdo čin spáchal, nedovršil patnáctý rok svého věku.

Jiný výklad by znamenal zmaření účelu sledovaného ustanovením § 86 trestního zákona; ochrannou výchovu za čin spáchaný před dosažením patnáctého roku věku by při takovém výkladu bylo možné v občanském soudním řízení nařídit pouze v tom případě, jestliže by se tak stalo dříve, než pachatel dosáhl věku patnácti let. Pokud by se tak nestalo, nebylo by již možné ochrannou výchovu nařídit v žádném soudním řízení; ze spáchaného činu by tedy pak již nebylo možné vyvodit důsledky vyplývající z hmotného práva a použití tohoto ustanovení by bylo závislé na skutečnosti, která nesouvisí ani se spáchaným činem, ani s osobou pachatele, totiž na tom, kdy došlo k uložení ochranné výchovy, což může být ovlivněno různými jinými okolnostmi. Přitom nelze považovat za postačující argument, že soud může u nezletilého pachatele nařídit ústavní výchovu podle ustanovení § 45 odst. 3 zák. o rod. Mezi ochrannou výchovu, upravenou trestním zákonem, a ústavní výchovou, upravenou zákonem o rodině (zákonem č. 94/1963 Sb., jehož úplné znění se změnami a doplňky bylo vyhlášeno pod č. 66/1983 Sb.), je rozdíl a rozdílné jsou i podmínky pro jejich uložení (nařízení). Nemožnost uložení ochranné výchovy v těchto případech by však ve svých důsledcích znamenala, že spáchaný čin by zůstal bez takového opatření, které je nejvhodnější z hlediska zájmů společnosti a dalšího vývoje nezletilého.

Vzhledem k tomu je nutno ustanovení § 86, věta za středníkem, trestního zákona vykládat tak, že ochrannou výchovu v občanském soudním řízení může soud uložit také tehdy, jestliže je to nutné k zajištění řádné výchovy osoby, jež spáchala před dosažením patnácti let čin, který by jinak byl trestným činem, i když tato osoba v době rozhodování soudu již dovršila patnáctý rok svého věku, samozřejmě pokud lze ochrannou výchovu ještě vykonat se zřetelem na ustanovení § 85 odst. 3 trestního zákona.

1) zákona č. 140/1961 Sb. (vyhlášeného ve znění se změnami a doplňky pod č. 113/1973 Sb. a další doplnění provedeno zákonem č. 43/1980 Sb.)